

Zeldzame broedvogels 1997

In het afgelopen voorjaar en zomer is Nederland tot in zijn uithoeken onveilig gemaakt door broedvogeltellers. Al snel gonsde het in de wandelgangen van de, soms spectaculaire, vogelnieuwtjes. Tijdens de traditionele najaarsbijeenkomst van staf en DC'en, ditmaal gehouden in het domein van Wil Beeren (Oost-Brabant), werden alvast wat stukken uit de broedvogelpuzzel bijeengelegd. Van sommige soorten broedvogels kan al een aardig beeld worden geschetst. Natuurlijk moet u nu niet vergeten om al dat moois ook op een LSB-formulier te zetten en in te sturen, beste tellers, want dan pas krijgen die waarnemingen eeuwigheidswaarde! Hieronder een selectie van eerste resultaten van zeldzame soorten; in het maarnummer van SOVON-Nieuws volgen de kolonievogels.

Winterslachtoffers

De winter van 1996/97 was kort maar krachtig. Eind december kwam ons land in de ban van felle vrieskou en weldra kon vrijwel overal geschaatst worden, met de elfstedentocht als apotheose. Toen de kou na een week of drie verdreven werd, was het gedaan met de oudhollandse winter-feren. Menig broedvogelteller zal zich - al dan niet geïnspireerd door de aanblik van een kleumende Roerdomp of IJsvogel bij een bijna dichtgevroren wakje - hebben afgevraagd hoe het deze vorstgevoelige-soorten vergaan zou zijn. Ze hadden immers al door de strenge winter 1995/96 een behoorlijk verlies moeten incasseren.

Dit blijkt genuanceerd te liggen. Bij de Roerdomp wijzen berichten uit Noord-Holland, de Randmeren, NW-Overijssel en de Gelderse Poort op stabilisatie ten opzichte van 1996. De flinke klap die na de winter 1995/96 is uitgedeeld, werd niet herhaald. Voor de IJsvogel ligt het anders. Verschillende regio's melden een verdergaande afname, zij het minder sterk dan na de eerste strenge winter. Tot nu toe zijn er pas 15 broedgevallen gemeld. Hoewel er uit verschillende delen van het land nog gegevens binnen moeten komen, is dit weinig hoopvol. Regio's die twee jaar geleden vele tientallen paartjes IJsvogels kenden (Achterhoek, Twente, zuidelijk Maasdal, Veluwe), leveren er nu maar enkele op. Op de Veluwe bijv. is de soort vrijwel weggevaagd: van 50 paren in 1995 naar 1 in 1997! De Biesbosch is met 4-5 paartjes in 1997 waarschijnlijk het ijsvogelgebied van Nederland geweest. Gelukkig heeft het verleden bewezen dat de IJsvogel in staat is tot een snelle aanvulling van de gedunde gelederen, maar dat vergt wel een serie zachte winters.

Consolidatie voor superzeldzame soorten

Verschillende recente aanwinsten op de broedvogellijst, of soorten die ervan af dreigen te tuimelen, wisten zich aardig te handhaven. Van het Woudaapje zijn zeven territoria bekend geworden, waaronder op ongewone locaties als het Lauwersmeer en Katwijk (duinen). Uit Noord-Brabant, de laatste jaren ons enige bolwerk, is dit reigertje niet gemeld. De Kwak werd van 2-3 locaties in Overijssel als vermoedelijke broedvogel gemeld, terwijl er een succesvol broedgeval in het Lauwersmeer was. Kleine Zilverreigers kwamen voor het vierde opeenvolgende jaar tot broeden in het Deltagebied (3-4 paren).

Opvallend genoeg werden Brilduikers niet alleen gemeld van de NO-Veluwe en de IJsselvallei (verschillende wijfjes met kuikens), maar ook uit Utrecht en de duinen. De Slechtvalk kende een goed seizoen met negen uitgevlogen jongen verdeeld over drie locaties. Van de Zwarte Wouw waren wel overzomerende

vogels aanwezig, maar een broedgeval werd niet vastgesteld.

Misschien wel attent gemaakt op de mogelijkheid van broedgevallen door de artikelen van Fokko Erhart, werden Oeverlopers in 1997 opnieuw veel gemeld, minstens 11-12 paren. Van de Grote Mantelmeeuw zijn vijf vermoedelijke broedparen gemeld, met Medemblik en Terschelling als nieuwe locaties. Geelpootmeeuwen, gepaard met Zilvermeeuwen, ondernamen broedpogingen op minimaal twee locaties (Workumerwaard, Oostvaardersdijk). De Oehoe die onder de rook van Maastricht vier jongen grootbracht, bleef stoïcijns onder alle aandacht van vogelaars en media.

Goed jaar voor knarsers

In 1997 werden in verschillende regio's bijna ouderwetse aantallen Kwartelkoningen gevonden. In NO-Groningen moet het voor het eerst sinds tijden weer erg leuk geweest zijn om 's nachts voor *crexen* op pad te gaan, want er werden ongeveer 100 territoria geteld. In het rivierengebied (vooral Waal en Rijn) ging het om minstens 50 territoria, en ook op ongewone locaties elders werden opvallende aantallen vastgesteld, zoals acht in Twente. In totaal zijn er al meer dan 200 territoria in Nederland bekend geworden.

De Grauwe Gors deed het niet slecht. In het rivierengebied (>30 territoria), Zuid-Limburg (45) en oostelijk Zeeuws-Vlaanderen (6) bewees hij nog niet aan uitsterven te denken. Geïsoleerde territoria werden in Drenthe en langs de Randmeren gevonden.

Regionale specialiteiten

Groningen bezorgde zoals gebruikelijk het leeuwendeel van de Grauwe

Middelste Bonte Specht (Paul Wouters)

Kiekendieven, waarvan 32 paren in Nederland geteld werden. Het broedsucces was, na jaren van kommer en kwel, redelijk. Een Bonte Strandloper werd weer gemeld van de Dollard.

Drenthe leverde de inmiddels traditionele Roodhalsfuut. Zonder Drenthe zou er weinig over Grauwe Klauwieren in Nederland te melden zijn. Het Bargerveen hield de eer met zo'n 140 paartjes hoog, en elders in de provincie werden er minstens tien gevonden. Buiten Drenthe wijzen de gemelde aantallen op een stabiel aantal, al zijn de 6-7 paren die zowel in ZO-Groningen als ZO-Limburg gevonden

werden opvallend. Op de Waddeneilanden is de Grauwe Klauwier echter vrijwel van het toneel verdwenen.

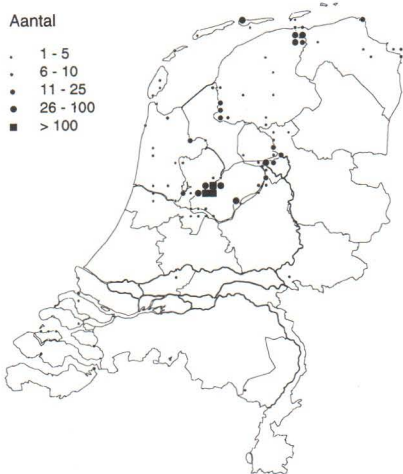
In Overijssel bleven de aantallen van het Korhoen stabiel in vergelijking met vorige jaren (c. 32 hanen). Wanneer de berichten dat dit jaar voor het eerst geen Korhoenders meer in Noord-Brabant voorkwamen kloppen, is de Sallandse Heuvelrug de enige plek in Nederland waar je nog aan je trekken kunt komen voor bubbelende baltsgeluiden. De DC van Overijssel-West troefde zijn collegae af met zo'n 70 paren Buidelmezen langs de Randmeren en in de Kop.

1997, het jaar van het Baardmannetje. Eerste resultaten.

Hoe belangrijk waren de Flevopolders en zijn tegenwoordig de Oostvaardersplassen voor de broedpopulatie van het Baardmannetje in Nederland? Dat de Flevopolders in de jaren zestig en zeventig een brongebied voor Baardmannetjes in Nederland en zelfs NW-Europa waren, staat wel vast; onduidelijk is of de Oostvaardersplassen heden ten dage nog een bron-functie vervullen. Inventarisaties in de Oostvaardersplassen sinds 1987 tonen aan dat er in het gebied inderdaad grote aantallen Baardmannetjes broeden. Wat maakt de Oostvaardersplassen in vergelijking met andere gebieden zo aantrekkelijk voor Baardmannetjes? Is het gebied alleen maar groot, of is er meer dan dat?

Voorlopig kunnen we bovenstaande vragen nog niet beantwoorden. Met het voorhanden zijnde SOVON-materiaal was het zelfs niet mogelijk om een betrouwbare schatting van de Nederlandse broedpopulatie te maken. Dit was voldoende reden om 1997 uit te roepen tot jaar van het Baardmannetje, met de volgende doelstelling.

- (1). Overzicht verkrijgen van de verspreiding en talrijkheid van broedende Baardmannetjes in Nederland in 1997.
- (2). Het reconstrueren van het aantalsverloop van broedende Baardmannetjes in Nederland in deze eeuw. Wat was hierin het belang van de nieuwe polders?
- (3). Inzicht te krijgen in welke factoren bepalend zijn voor de talrijkheid van het Baardmannetje.

Figuur 1. Aantal Baardmannetjes per atlasblok in 1997.

Van veel tellers hebben de we telgegevens en gebiedsinformatie al ontvangen. De eerste resultaten liegen er niet om, en iedereen wordt bedankt voor het tellen en invullen van formulieren. Degenen die nog geen gegevens hebben ingeleverd, willen we aansporen dit spoorslags te doen. Zowel het formulier Z als het gebiedsformulier gaarne volledig invullen. Ook formulieren invullen als er geen Baardmannetjes zijn waargenomen.

De omvang van de Nederlandse Baardman-populatie in 1997 kan worden geschat op ± 1500 broedparen. Het merendeel van de vogels is te vinden in drie kerngebieden. In de eerste plaats is dat Flevoland (± 900 broedparen, waarvan 800 in de Oostvaardersplassen). Buiten Flevoland broedt het Baardmannetje vooral langs de voormalige Zuiderzee (in totaal ± 250 broedparen) en in het Lauwersmeer (± 175 broedparen). Relatief kleine aantallen Baardmannetjes komen voor in de duinen (vooral op de Waddeneilanden), in de Dollard en in het Delta-gebied. In laagveenmoerassen is het Baardmannetje opmerkelijk schaars (in totaal enkele tientallen broedparen), terwijl de soort in hoog-Nederland uitermate zeldzaam is.

Nico Beemster & Arend van Dijk

Op de Veluwe werden minstens 40 paar Draaihalzen gemeld. Het werkelijke aantal zal nog een stuk hoger liggen. Van de Klapekster zijn pas drie territoria bekend geworden. Speelt het slechte muizenjaar deze soort parten of is de Veluwse populatie aan het uitdoven? Raven zitten op de Veluwe mogelijk aan hun tax, want de aantallen blijven stabiel en de broedresultaten zijn dit seizoen nogal mager geweest. Buiten de Veluwe zet de opmars van de Raaf echter door.

Limburg grossierde, net als voorgaande jaren, in bijzondere broedvogels. Karteersers in dienst van de Provincie brachten in de uiterste zuidoosthoek 55 territoria van de Taigaboomkruiper aan het licht. Van de Middelste Bonte Specht werden drie succesvolle broedgevallen geconstateerd en nog minimaal vijf territoriale paren. Daarnaast werden op verschillende plekken solitaire vogels vastgesteld. Overigens werden er ook buiten Limburg Middelste Bonte Spechten gezien in geschikt habitat, soms enige weken lang. Voor zover bekend wees in deze gevallen niets op broeden.

Nieuwe soorten (?)

De Huiskraaien die al enige jaren in de Rijnmond bivakkeren volbrachten de mogelijk eerste aanzet tot een florierende Nederlandse populatie door met succes te broeden. Op de Hoge Veluwe en wijde omgeving verbleven, net als vorig jaar, twee Slangenarenden. De hardnekkige belangstelling van Slangenarenden voor dit, volgens kenners relatief rijk van reptielen voorziene stukje Nederland is opmerkelijk. Ons land ligt tenslotte ver benoorden het eigenlijke verspreidingsgebied van deze soort. Van de andere kant wijzen heel oude en heel recente waarnemingen in Midden-Duitsland erop dat de mogelijkheid van een Nederlands broedgeval niet helemaal uitgesloten hoeft te worden. Het gegeven dat één van de arenden vrijwel geheel juni spoorloos bleek, is intrigerend, net als de waarneming van een met slangen slepende vogel.

De Krekelzanger is relatief veel waargenomen in 1997, o.a. in het rivierengebied, in Flevoland en in Overijssel. Een broedgeval is voor zover bekend nog niet aangetoond maar kan, gezien het toenemende aantal waarnemingen, niet lang meer op zich laten wachten.

Opnieuw de ogen open dus, in het broedseizoen van 1998!

Met dank aan tellers en DC'en.

Arend van Dijk & Fred Hustings